

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,
polletno 30 Din, letno 60 Din,
za inozemstvo 90 Din.

Posamezne številke 1.50 Din.

Urednik in izdajatelj Ivan Zorec v Ljubljani.

Ljubljana, 13. januarja 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Poštočerkovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

K dvajsetletnici „Preporoda“

»Večkrat me je že zbolelo, kako se pri nas potvarjajo dejstva, da se lahko streže tej ali oni stvari.«

(Juš Kozak v članku »Olepševalno potvarjanje zgodovine«, »Slovenec« l. 1932, št. 17 od 22. januarja.)

Ko je pred dvema letoma praznoval akademski klub »Jadran« nekakšen svoj jubilej, sklicujoč se na to, da je naslednik predvojnega društva »Slovenije« (kar niti še ni točno dokazano), in se je pri tem skliceval tudi na svoje zveze s »Preporodom«, tedaj je Juš Kozak, eden soustanoviteljev »Preporoda«, napisal v »Slovenca« odločen protest proti takemu potvarjanju zgodovine. Protest se pričinja s citiranimi besedami. Društvo »Preporod«, ki je sedaj edino srednješolsko društvo v Ljubljani, je imelo pred božičem tudi proslavo nekakšnega jubileja, in tedaj je izšel almanah z naslovom »20 let Preporoda«. Almanah je bil izdan v smislu stremljenj sedanjega »Preporoda«, da se uveljavlja kot pravni in moralni naslednik predvojnega »Preporoda«. Eno samo pričo iz predvojnega »Preporoda« poznam, namreč Juša Kozaka — na tega apeliram, da ponovno s svojim stališčem ovrže tako vpreganje zgodovine in resnice v prisilne galeje! Sedanji »Preporod«, ki ga pozna ljubljanska javnost najbolj po njegovi plesni šoli in ki ima pretežno značaj družabnega srednješolskega kluba, nima dosti več vezi s predvojnimi »Preporodom«, kakor zgolj ime. Proslava dvajsetletnice »Preporoda« bi morala biti le proslava nekega zgodovinskega dogodka, nikakor pa ne proslava obstoječega društva. Almanah in proslava pa sta bila bolj namenjena sedanjemu društvu, kakor pa predvojnemu. Odrekam sedanjemu »Preporodu« pravico sklicevati se, da je naslednik predvojnega. Niti idejno niti drugače te pravice ne more imeti.

Za slovensko in jugoslovansko zgodovino predvojni »Preporod« nima mnogo dejanskega pomena in je njegov vpliv na potek stvari, ki so vodile do razbitja Avstrije in do ustanovitve jugoslovanske države, le malenkosten. Vendar nam je predvojni »Preporod« lep primer mladostnega idealizma in pripravljenosti na žrtve. Pri predvojnem »Preporodu« se more sedanja mladina mnogo naučiti.

Pred 20—30 leti, po balkanskih vojnah in po uvedbi enake, svobodne in tajne volilne pravice ter s tem formalnim priznanjem demokratičnih načel v Avstriji, je tedanja mladina prva zaslutila, kako se pripravljala avstro-ogrska monarhija smrtni ura. Avtokratična Avstrija ni mogla več vzdržati vedno burnejših zahtev malih narodov po enakopravnosti in narodni svobodi. Nekaj mislečih ljudi med ljubljansko srednješolsko mladino je to slutnjo formuliralo v politični program. Mala skupina »kladivarjev«, ki je štela komaj pet ljudi, je revolucionirala srednješolsko mladino, in tako je nastal »Preporod«. Politično je bil program jasan: »brezpogojna politična svoboda Slovencev, svobodna država Jugoslavija, sredstva morajo biti revolucionarna (Juš Kozak)! Ni sledu pa ni bilo v tem programu po kakšnem fašizmu ali po čem nedemokraciji, protiljudskemu,

Glavnega nasprotnika pa predvojni »Preporod« ni imel v avstrijski policiji, sodni ali politični oblasti, temveč v drugi struji slovenske mladine — narodnemu radikalizmu. To gibanje je vzrastlo zgolj iz osebne opozicije proti birokratskemu aparatu predvojne narodno-napredne stranke, ki se je pač branil mladine. Idejno, miselno, programatično pa se ni gibanje narodno radikalne mladine skoraj nič razlikovalo od tedanjega kvasiliberizma sterilnega ljubljanskega meščanstva in podeželske purgarije. Gibanje »Preporoda« pa je bilo novo in zato neprijetno deset let starejšemu narodnemu radikalizmu, kakor tudi že močno postarani narodno-napredni stranki. Sredstev, s katerimi so se nasprotniki borili proti »Preporodu«, danes ne moremo razumeti. Tako so očitali narodni radikali iz »Slovenije« »Preporodcem« in članom »Preporodovskega« akademskega »Jugoslovanskega kluba« dobesedno »katastrofalno jugoslovanstvo«. Zgodovinski resnici pogledimo v oči: voditelj narodnega radikalizma je bil dr. Gregor Žerjav, idejni vodja »Preporodovcev« pa Avgust Jenko.

Ni bil toliko znani proces, temveč zgolj svetovna vojna je bila, ki je zavrla »Preporodovsko« gibanje. Po vojni se je v Ljubljani res osnovalo vnovič društvo »Preporod«. Imelo pa je povsem drug namen, saj je izgubilo svoj »raison d'être«, namreč revolucionarno borbo za Jugoslavijo. Jugosla-

vija je bila tu in ni se bilo treba več boriti zanjo. Povojni »Preporod« je bil prva leta le nekaj debaterski klub, v katerem so predavali, diskutirali in se medseboj izobraževali srednješolci najrazličnejših svetovnih in političnih naziranj. Nekdanji radikali pa so zrastle tačas v politično stranko in so ugonobili svojo predhodnico, liberalno narodno-napredno stranko — nastala je SDS — zopet pod vodstvom dr. Gregorja Žerjava. Politik dr. Gregor Žerjav je dobro vedel, da stranka potrebuje mladine. Od tedaj se je pričel vpliv nekdanjih narodnih radikalcev na »Preporodovce«. Po marsikaterem boju in odporu »Preporodovcev«, je končno dosegla ta stranka — ki je med drugim tudi nekoliko materialno podprla društvo — na »Preporod« svoj odločilni vpliv. Opozicija proti naraščajočemu vplivu SDS na klub je bila vedno močna, zlasti ker je imela ta stranka proti slovenskemu vprašanju negativno stališče, pa tudi po l. 1924, ko je stranka končno zavzela »Preporod«, so se pojavljale vedno znova močne opozicijske skupine.

Na najgloblji nižini je bil »Preporod« jeseni leta 1923. Škodljivi vpliv SDS na »Preporod« je mučno vplival na članstvo, vse kulturno in izobraževalno delo v društvu je zaspalo, »Preporod« je bil le še navadno šahovsko in nogometno društvo, ki je štelo kakih 50 članov. Ko je bil »Preporod« že na robu propada, je tedaj del ljubljanskih srednješolcev pričel z oživiljanjem kulturnega dela v »Preporodu«, oživela je kulturno-znanstvena sekcija z raznimi krogi. Toda to ni bilo delo g. Vekoslava Iskre, ki je bil tedaj predsednik, pa tudi ne delo SDS, temveč one mladine, ki so jo pozneje pristali g. Vekoslava Iskre preglašovali in izključili iz »Preporoda«. Članek »Preporod« od jeseni l. 1922 do 1925, ki ga je napisal g. Vekoslav Iskra v almanah, pa napravlja vtis, kakor da bi bila resnica vprav nasprotna.

»Slovenija« hoče delati za koncentracijo vseh naših duhovnih, moralnih in političnih sil v borbi za trajne pogoje našega svobodnega življenja kot narod (kot kulturno-zgodovinska individualnost). V tem zmislu bo posebno povdarjalo to, kar vse zavedne rojake družijo, ne da bi hotela s tem zanikati diferenciacijo duhov, v kolikor je utemeljena v dejansko obstoječi ločitvi duhovnih, socialnih in gospodarskih interesov. Kdor te težnje odobrava, ga vabimo v krog naših rednih naročnikov.

Kriza Ljubljanskega Zvona

Uredil Fran Albrecht. Izdala in založila »Kritika« (odgovorni urednik Josip Vidmar). V Ljubljani 1932. Str. 64.

Ze nekaj mesecev se je v slovenski javnosti, zlasti še literarni, govorilo o krizi pri naši najstarejši leposlovni reviji »Ljubljanski Zvon«. Širile so se razne vesti, posebno, ker je bilo znano, kako sta založnica Tiskovna zadruga in njen miselni krog okoli »Jutra«, sprejela knjižico Josipa Vidmarja: »Kulturni problemi slovenstva«, ki je pomenila prvi zunanji razkol med glavnimi Zvonovimi sodelavci in Tiskovno zadrugo, in kateremu je nujno moral slediti prelom. Zato je bilo potrebno, da so odstopivši sodelavci L. Z. dr. Ferdo Kozak, dr. Stanko Leben, Lojze Udě in Josip Vidmar, z bivšim urednikom L. Z. Franom Albrechtom izdali pričujočo knjižico, v kateri so slovenski javnosti pojasnili vzroke svojega izstopa iz L. Z.

Knjižica »Kriza Ljubljanskega Zvona«, izjava predsednika Tiskovne zadruge dr. Otona Fetticha v »Jutru« z dne 21. decembra 1932 in izjava novega uredništva L. Z. za leto 1933, v »Jutru« dne 24. dec. 1932 nam točno pojasnujejo vzroke preloma med zgoraj imenovanimi sodelavci L. Z. ter T. Z.

Povod za ta prelom je tvoril članek Otona Župančiča v sept. št. L. Z. »Adamič in slovenstvo«, ki je vzbudil v slovenski javnosti obilo komentarjev ter odločen odpor. Vzroki pa so bili seveda popolnoma drugače, kar dokazuje zlasti dr. Fettichova izjava, iz katere je jasno razvidno, da

T. Z. že po svojem bistvu, t. j. radi odvisnosti od neke določene politične stranke, ne more izdajati revije, ki bi bila res popolnoma neodvisna in v kateri bi bilo mogoče obdelati svobodno s slovenskega stališča vse pereče probleme slovenstva naših dni. Zato nam je tudi neumljivo, kako si predstavljajo to svobodo novo uredništvo, ki se bo moralo nujno ogniti vsem tem žgočim problemom, ali pa bo prišlo v nasprotje z lastnico.

*

Vsej slovenski javnosti je dobro znano stremljenje slovenskih kulturnih delavcev v poslednjih letih, da se že vendar dokončno razjasni naš odnos do slovenstva ter do Hrvatov in Srbov. Čas in razmere, v katerih živimo, so slovenskega kulturnega in političnega delavca naravnost prisilile, da se nedvoumno in odločno izreče za ali proti slovenstvu ter tudi poseže aktivno v to borbo. Danes je postalo namreč nemogoče, da bi stal javni delavec v tej borbi ob strani, postalo pa je, hvala bogu, tudi nemogoče, da bi šli po skupni poti ljudje, ki so si morda sorodni po svetovnem nazoru, ki pa se ločijo osnovno po gledanju na lastno narodnost. Zato je bil tudi prelom, ki se je izvršil z a z d a j šele pri L. Z., potreben in etično nujen, kajti naš čas je tak, da moramo pač na desno ali levo; srednje poti ni! Preverjen sem, da bo ta ločitev duhov v svobodnomiselnem taboru, ki je sliče naše važnosti, kakor je bila ločitev duhov za časa Mahniča med »katoličani« in »naprednjaki«, samo v korist vsemu našemu javnemu življenju. Zato jo tudi od srca pozdravljamo.

*

»Kriza Ljubljanskega Zvona« obsega poleg uvoda bivšega urednika L. Z. Frana Albrehta, ki mirno in stvarno pojasnjuje, kako je prišlo do preloma z lastnico L. Z. in ki tudi pojasni namen te knjižice z besedami: »Objava teh odgovorov naj izpriča končno tudi, kaj se v neki dobi v neki obliki ni smelo objaviti v »Ljubljanskem Zvonu« (str. 7), še naslednje prispevke: Fran Albrecht: Odgovori Otonu Župančiču, Ferdo Kozak: Glosa k Župančičevi besedi, Stanko Leben: Izkrivljena podoba, Josip Vidmar: Župančič in slovenstvo, Lojze Udě: Josip Vidmar, Kulturni problemi slovenstva, Fran Albrecht: Ob zidu in Izjavo odstopivših urednikov. Vsi članki, razen Udetove ocene Vidmarjeve knjige, Izjave in Albrechtovega odgovora »Ob zidu«, kjer zavrača nekatere netočne in krivične trditve dr. Ložarja v »Dom in svet« o Adamiču, »Ljubljanskemu Zvonu« in Župančiču, so odgovori na Župančičev članek »Adamič in slovenstvo«, v katerih pisci odločno zavračajo Župančičev izpad proti »budnim stražarjem slovenstva«. Najtehtnejši prispevek pa je brez dvoma Udetova ocena Vidmarjeve razprave »Kulturni problemi slovenstva«, kjer v korenitih izvajanjih opozarja na pomanjkljivosti Vidmarjeve studije, a obenem pokaže tudi na vse njene dobre strani, posebno pa na njeno pomembnost v sedanjem času. V Udetovi oceni je zlasti razveseljiv njegov aktivizem, ki je bil nekaj tako značilen za sodelavski krog »Mladine« in »Svobodne Mladine«, kateremu je pripadal tudi Udě. Mislimo, da se mora vsakdo strinjati z naslednjimi njegovimi izjavami: »Slovenci potrebujemo predvsem nove življenjske filozofije, pogumnega zatrevanja življenja,

Ni mi do osebne polemike z g. Vekoslavom Iskro. Moja polemika se je prav za prav zaključila z onimi tremi tiskovnimi pravdami, ki so obravnavale denuncianstvo in ki jih je g. Iskra izgubil, kakor v članku sam omenja. Zgodovina povojnega »Preporoda« je prav zanimiva in če so gg. uredniki almanaha pogrešali materiala, jaz bi jim mogel postreči z marsičem...

Ne zaradi polemike z g. Iskro, temveč v obrambo one mladine, ki jo je g. Iskra v svojem netočnem in resnici nasprotujočem članku napadel, pišem. Zardel sem, ko sem bral naslednji odstavek:

»Drugi incident je bil v zvezi s separatističnimi težnjami in mržnjo do vsega, kar ni samo slovenskega, ki se je izražala v želji po združitvi slovenskega rodu, če treba, izven naše države, pa če drugače ne gre, tudi pod jarmom naših najhujših sovražnikov.«

Strašno! Čudno, da je papir to prenesel? Nikdar in nikoli ni niti politična, niti sodna, niti šolska oblast kaj takega očitala niti enemu opozicijskemu članu »Preporoda«, v preiskavah pa jih je bilo mnogo. Te trditve ne bom zavračal, ker je očitna neresnica, ki vpije do nebes. Pozivljam pa vse predvojne »Preporodovce« in vse druge sotrudnike almanaha — zlasti Juša Kozaka —, da se javno izjavijo, ali se s to trditvijo solidarizirajo? Pozivam jih, naj se izjavijo, če je sploh možen kakšen slovenski človek, ki bi bil pripravljen iti pod jarem naših najhujših sovražnikov?

Povedal sem, da je bila tradicija med predvojnimi in povojnimi »Preporodom« prekinjena s svetovno vojno. Med Avgustom Jenkom, najbolj vidno osebo predvojnega »Preporoda«, in med g. Vekoslavom Iskro, eno najbolj vidnih oseb povojnega »Preporoda«, pa zija še globlji, nikoli premostljiv prepad.

C. Kočevar.

Korošci in njihova narodna pesem

Te dni pridejo bratje iz slovenske Koroške k nam. Po naši domovini ponesejo svojo koroško pesem, najlepšo slovensko narodno pesem in najbolj slovensko hkratu.

Zaporedoma bodo peli svoje pesmi v Slovenjgradu, Mariboru, Celju, Trbovljah, v Ljubljani in na Jesenicah. V Ljubljani bo koncert njihove pesmi v ponedeljek 16. t. m. v unionski dvorani.

Pričujoči sestavek naj bo koroškim pevcem pozdrav, a nam pojasnilo in spodbuda. Uredništvo.

Saj dolgo nismo poznali njihove pesmi! Ko smo jo pa slišali, smo se zamislili v njo in v ljudi, ki jo pojejo in videli smo dolgo vrsto svojih bratov tam od Zilje, Roža in Podjune. V pesmi smo zagledali njih srca in duše. In ko smo vse to spoznali, smo si zaželeli, videti Koroško in njene ljudi in nismo nikoli pozabili njihovih pesmi, ki smo jih slišali.

Da nismo poznali koroške narodne pesmi, sem rekel poprej. Pa je res nismo! Ko pa smo jo pred leti slišali, so jo kmalu potem peli vsi Slovenci v domovini in izven nje, v Dalmaciji, Hrvatski in Srbiji. In tisti, ki so šli v Westfalijo ali v Francijo ali v Ameriko, si v najhujših trenutkih zapojejo »Gor čez izaro...!« in se umirijo.

Prišla sta pred moja vrata ciganka in njen sinček. Ona je brenkala na kitaro, on pa je zapel: »Gor čez izaro, gor čez gmajnico...!« Z začudenjem sem prisluhnil. Ko sta odpela, sem odprl vrata in povprašal ciganko:

»Odkod sta pa vidva?«

»Eh, gospod, vejo, tam iz Slavonije!«

»Pa odkod poznate to pesem?«

»Kdo bi je ne poznal, gospod? Povsod, koder sva hodila, sva jo slišala!« ...?

Lepa je koroška pesem, tisoč bôli in tisoč misli je v njej. Malo je veselih, dosti žalostnih in melanholičnih. — Kakor navadno delimo Koroško v tri dele: Podjuno, Ziljo in Rož, tako tudi narodna pesem ni enaka po vsej Koroški. Treh značajev je, in druga od druge je različna. Vzroke lahko iščemo v več straneh, eden bi bil tudi v različnih zemljepisnih tvorbah. Sicer pa poglejmo pri nas: v tej vasi govore tako, za onim hribom že malo drugače. — Povsod je tako, kjer so vzroki! — Koroška narodna pesem je alpskega značaja. Ni

nemška, slovenska je!, saj je vzrastla na slovenskih tleh, ki so tam za Karavankami nekdanj segala dalje kot danes. Niso vse pesmi narodne, nekatere so tudi bile umetne, a so ponarodele. N. pr. »Gor čez izaro...!« je deloma po narodnih motivih uglasbil župnik od Baškega jezera, pa je ponarodela. Še več je takšnih.

Ponarodele so, kakor pri Nemcih n. pr. »Stille Nacht, heilige Nacht...« Prvi je zbral in priredil koroške narodne pesmi Oskar Dev, zbirali so jih tudi še mnogi drugi. A doslej je na tem polju pač največ storil pokojni skladatelj Dev.

Kakor pri nas, pojejo tudi koroški fantje svoje narodne zvečer na vasi in ob nedeljah popoldne, takrat zlasti v rovtih, v hribih nad njihovimi vasi. Tam jih slišiš največ in najlepše! ...

Narodna pesem jih oživlja, duše njih dedov so v njej, vse izročilo in jezik. Oni znajo čuvati svojo narodno pesem. Narod pa, ki zna to, bo živel večno! — Vse jo poje, mlado in staro. Kadar jo pojejo, pozabijo, kar jih teži in takrat vstajajo pred njimi podobe celega življa Korošcev in vse njihove domovine. — Koroška narodna pesem je čuvar vsega njihovega izročila. Spominja jih na preteklost in vzbuja željo po bodočnosti, svetli, s sto zarjami obdani, da ne bo treba Korošcem nekoč zapeti strašne resnice:

»Zdaj vse minulo je,
nič več pel ne bom,
zdaj ni več moj ljubi, dragi dom!« ...

Vsaka narodna pesem je biser, v katerem se zrcali narodova duša. Ona je skrivno razodetje, ki kaže pot navzgor, k soncu. Kdor jo čuti v sebi, je ne bo pozabil; pa naj govori ta ali oni jezik, vendar bo čutil vedno, da pripada onemu rodu, »kjer so me zibali mamica moja« ...

Vi Korošci, Kranjci in Štajerci in vi vsi, ki še imate svojo narodno pesem in jo še poje, vi vsi veste in čutite, kaj je: nekaj silno lepega, omamnega! Odgrne vam zastor preteklosti in hodi pred vami kakor zvezda pred Modrimi ter kaže pot navzgor, naprej! Ah, tako nekaj lepega, skrivnostnega in resničnega je narodna pesem! ...

»Gor čez izaro,
gor čez gmajnico...!«

Cvetko Drago.

Zanimiva knjiga

Trem snopičem »Spominov«, ki jih je izdal Nestor naših politikov, Franjo Šuklje, že pred nekaj leti, je navrgel za letošnji božič kot nekako zabelo še novo knjigo, z naslovom »Sodobniki.*« Poznamo Šukljeta prav dobro že kot odličnega zgodovinarja in razboritega člankarja, v tej knjigi se nam je pa predstavil od popolnoma nove strani, to je kot temperamenten in duhovit feljtonist. Res je, da vsebuje zlasti druga polovica knjige tudi mnogo važnih in zanimivih politično zgodovinskih reminiscenc in ugotovitev, toda pretežni del knjige ima vendarle nekaj feljtonistični značaj, v katerem nam drobi pisatelj z prav mladeniško živahnostjo sijajne družabne slike iz druge polovice preteklega stoletja pri nas na Slovenskem. Že takoj prva, »Stric Pašič« je naravnost klasičen lik tedanjega podeželskega župnika in pa tedanje »družbe« v povprečnem notranjskem trgu. V isto vrsto bi lahko postavili poglavje »V vojni krajini« ali »Sterganje iz Gracanjevega turna«, ali »Ljubljanski klub« in še mnoge druge. Skoro prav vsaka teh žanrskih slik nam nudi tudi obilico dragocenih prispevkov k portretom naših največjih in kulturnih delavcev iz dobe Staroslovencev in Mladoslavencev, kakor Jurčiča, Bleiweisa, Zarnika, Kersnika, Detele i. dr.

Druga polovica knjige ima v glavnem sicer še prav tako feljtonističen značaj, vendar prevladuje v njej že politično zgodovinsko gradivo, ki je pa

* Šuklje Fran: Sodobniki, mali in veliki. Založba »Satura« v Ljubljani, l. 1933. Str. 344+16 strani slik z bakrenim tiskom. Cena 80 Din.

Gospodarska kriza in šolstvo

Ta članek nam pošilja društvo »Šola in dom«.

Uredništvo.

Ob zaključku leta se navadno sestavljajo bilance o uspehu dela v preteklem letu. O uspehih v šolah se sestavljajo pregledi navadno s koncem šolskega leta. Srednje šole imajo po novem zakonu sklep prvega polletja pred božičem, in zato smo dobili prva poročila o uspehih v prvem polletju na srednjih šolah za semestralne, oziroma božične počitnice.

Potrebno je, da pogledamo, kako se je naše šolstvo razvijalo v zadnjem letu pod vplivom sedanje gospodarske krize. O tem nimamo podrobnih podatkov, vendar moremo na podlagi poedinilnih člankov in poročil podati približno sliko razvoja našega šolstva v preteklem letu, ki kaže, kako se je gospodarska kriza javila tudi v šolstvu in to na vseh stopnjah (kategorijah), od osnovne šole do vseučilišča.

I. O šolski mladini.

Prežalostno je poglavje o šolski mladini v industrijskih revirjih, kjer pohaja v šolo deca brezposelnih brez obleke, brez hrane, bolna, telesno izčrpana, da je vsaj nekaj ur na toplem v družbi mladin, in kjer dobi morda kosček kruha ali čašico mleka, ako je v kraju organizirana pomoč siromašnim. V takih krajih pride beda našega naraščaja bolj do izraza, ker je koncentrirana na enem mestu; toda nič manjša ni beda v nekaterih podeželskih občinah, gorskih, viničarskih, kjer ni nobenega zaslužka in ne dovolj plodne zemlje, ki bi preredita številne družine. Raztrgani, premraženi, brez vsakega zajtrka prihajajo otroci ure da leč v šolo.

Učiteljstvo iz takih krajev bi nam lahko navedlo primerov, kako se je zgrudil otrok med poukom, ker je oslabil.

Kakšni so učni uspehi v takih razmerah, si lahko misli vsak, — da ne govorimo o vzgojnih, — ker se tako skrbni učitelji ne more zabrisati socialnih razlik med učenci in dokazati lačnim želodcem, da so polni, ko vidijo pri drugih izobilje. Kaj prinesejo otroci od doma, od staršev, ki živijo v največji bedi, v zapuščenem, praznem, mrzlem stanovanju, z naberačeno hrano v vednem strahu, kaj bo jutri. (Nova pedagogika govori o vzgoji osebnosti!) Kako naj se vzgajajo iz te mladine ponosni, odkriti značaji, ko doživijo vsak dan brez števila ponižanj in udarcev. V taki mladini je samo odpor in boj proti vsem in vsemu, kar jih tišči in boli.

Tudi na srednjih šolah je mnogo mladine, ki je hudo prizadeta radi sedanjih gospodarskih razmer. V kakšnih prilikah žive danes nekateri dijaki, je nekaj nepopisnega. Res, da ne prihajajo več s kmetov otroci siromašnih staršev, ker so izdatki za stanovanje in prehrano veliko previsoki, da bi jih zmogel najboljši plačan delavec ali tudi trden kmet. Delavske in kmečke mladine študira vedno manj, vedno več pa je uradniških otrok in otrok delavcev, ki živijo v mestu in posebno otrok premožnejših slojev iz večjih krajev in iz mest, kjer so srednje šole. Teh poslednjih je povprečno nad 50%. Tako je postala srednja šola bolj privilegij mestnega prebivalstva.

Včasih so si siromašni dijaki pomagali s poučevanjem, ali številni tistih staršev, ki lahko plačajo instrukcije, je vedno manjše, in ako že vzamejo instruktorja, dobe lahko profesorja ali učitelja, ker jih je toliko brezposelnih. Dijaki pa pre-

nove realistične literarne umetnosti, nič manj pa tudi publicističnih del, ki bi na vse strani utemeljila nujnost in smiselnost samostojne iniciativnosti v vseh območjih življenja, aktiviziranja slovenskega človeka: treba nam je kritičnih razgovorov z ideologijami katolicizma, liberalnega napredništva in njegovega jugoslovstva ter marksizma, treba nam je krepko argumentiranih polemičnih razgovorov s posameznimi predstavniki one interpretacije jugoslovanske ideje, ki v bližnji ali oddaljenejši bodočnosti pričakuje pogin slovence: treba je podati pravilno, za nas Slovence sprejemljivo interpretacijo jugoslovanske ideje (pri čemer bo tudi veliki Krek doživel svojo korekturo); treba nam je temeljnih analiz slovenskega kulturnega, socialnega in političnega stanja. (Str. 40.)

Knjižico zaključuje Izjava, v kateri skušajo odstopivši sotrudniki L. Z., kolikor je v sedanjih razmerah mogoče, pojasniti svoje stališče do slovenstva — ki jim je »del vrojene narave in zato samo po sebi umljivo, nujno, nenadomestljivo (str. 61), in temelj vsega dela za narodovo kulturo, — do socialno ekonomski sil današnjih dni — kjer ugotavljajo, da bodo stali na strani tistih, ki se bore za pravilnejšo in harmoničnejšo uredbo sveta« (str. 62) ter se borili za novo obliko sveta ne kot dogmatiki, »narveč kot rušitelji odmirajočih vrednot in svobodno kot iskatelji novih« (str. 62) — in do umetnosti — ki jim je najčistejši in najdragocenejši izraz tvorne človečnosti« (str. 62) —, obenem pa napovedujejo novo revijo, ki bo začela že v kratkem izhajati in katero našim čitateljem že zdaj toplo priporočamo. —vek.

vendarle podano po večini v tako lahкотni in prijetno kramljajoči obliki, da jo bo z največjim užitkom bral tudi tisti, ki sicer nima nobenega zmisla za to nevhvaležno panogo javnega dela. Zlasti bo vsakega zanimalo poglavje o »Dr. Ivanu Sušteršiču«. Čeprav je ta mož ustvaril v dunajskem parlamentu naši slovenski delegaciji vse večjo veljavo, nego ji je številčno pripadala in je tudi doma pol drugo desetletje vodilno oblikoval politični obraz našega naroda, o njem vendarle še nimamo prepotrebne izčerpne monografije. Tudi Šuklje nam je ne podaja, pač pa važen in velezanimiv prispevek zanj, ki ga ne bo mogel prezreti noben politični zgodovinar. Enako je tudi s poglavjem »Prevrat in osvobodjenje«. O tem se je pisalo pri nas že marsikaj, toda je več vprav usodnih momentov v tem našem prevratu, ki so ostali doslej v naši publicistiki in politični zgodovini še sploh nedotaknjeni. Šuklje se na rahlo dotika dveh točk in le obžalovati moramo, da jih ni vzel še pod ostrejši kritični nož, ker bi bilo to naravnost potrebno, kajti Bog ve, če se ne bodo slični usodni momenti še kedaj ponovili, in le če bomo točno poznali lahkomišljene napake iz preteklosti, se jim bomo znali ogniti v prihodnje.

Pa vse to le mimogrede. Šukljeta knjiga vsakomur zasluži največje pozornosti, in le čestitati moramo sivolasemu piscu, da nam je ustvaril pri takih letih tako mladostno svežo knjigo, ki jo bo vsak, komurkoli pride v roke, vprav užival. —ec.

Širite in naročajte naš tednik!

zebavajo v mrzlih, nezakurjenih stanovanjih brez knjig in učnih pripomočkov. Posledica je, da se potem zbirajo pri tistih, ki imajo zakurjeno in ne da bi študirali, zabijajo čas na kak drug način, ki morda ravno ni primeren za mladino.

Dijaštvo naše univerze si pomaga na vse možne načine, da se pretolče skozi študijska leta brez knjig in učil.

II. Šole.

Poleg nepravil, ki jih ima mladina pri svojem studiju, so tudi gospodarske ovire, ki onemogočajo reden in dober pouk na vseh šolah.

Proračuni osnovnih, kakor srednjih šol za kurjavo in razsvetlavo so tako nizki, da so vedne nepravilnosti in skrbi, kako bo upravitelj, oziroma ravnatelj kril stroške. Priznati moramo, da je vzdrževanje osnovnih šol za nekatere občine pretežno breme, in da ga nekatere z vsem razumevanjem nosijo in za svojo mladino vse žrtvujejo, medtem ko v drugih občinah ravno pri teh postavkah najbolj skoparijo.

Se slabše kot je s kurjavo in razsvetlavo, je z učili. Za učila je v proračunih po par sto dinarjev, ravno tako za knjižnico, tako da iz teh postavk komaj narišejo one liste in knjige, ki so od oblasti priporočene ali celo naročene.

Naše srednje šole so dobile v zadnjih letih prav malo učil, še manj pa knjig, čeprav je tehnika izdelovanja učil silno napredovala in so se vse pango znanosti jako razširile, ter zahteva zakon o srednjih šolah od vsakega učitelja, da redno sledi razvoju svoje stroke.

Minili so časi, da si je lahko vsak učitelj ali profesor nabavil svojo knjižnico za lastno uporabo, ko komaj živi ob svoji plači. Šole ne izpolnjujejo svojih knjižnic in profesorji jih nimajo; odkod naj se potem ti nadalje izobražujejo v svojih predmetih.

Največje nepravilnosti v razvoju našega šolstva povzročajo vprašanje prostorov za osnovne in srednje šole. Število mladine se je ponekod celo podvojilo v primeri s časom pred svetovno vojno, a prostori so ostali isti. Med svetovno vojno niso zidali. Po vojni občine niso zidale, ker so čakale boljših časov, danes ne morejo, ker res nimajo denarja. V prvih letih po svetovni vojni bi bili lahko zidali, da niso ovirali tisti, ki so hoteli spraviti dobičke na varno. Sedaj nam pripovedujejo, da je bila doba konjunktura pred šestimi leti, toda v šolstvu je tudi tedaj nismo čutili, pač pa čutimo danes velik zastoj. Neprimerno je v higijskem kakor v vzgojnem oziru, da je v eni učni sobi 70 do 90 otrok, česar tudi zakon ne dopušča; celo na srednjih šolah je v nekaterih razredih čez 60 otrok. Jezikovni pouk, posebno pouk tujih jezikov, je pri takem številu otrok nemogoč; zato so tudi slabi uspehi. Na mnogih osnovnih šolah in na nekaterih srednjih šolah je pouk dopoldne in popoldne v enem in istem prostoru. Opoldanski odmor ne zadostuje za zračenje, posebno pozimi ne, ko je treba prostore kuriti. V prenapolnjenih, premalo zračenih prostorih sedi mladina dopoldne pet, popoldne pet ur, kar je proti vsem zdravstvenim načelom.

(Konec prih.)

OPAZOVALEC

Vprašanje ljubljanske univerze

Slovenska univerza v Ljubljani je izdala za svojo desetletnico obširno in zanimivo delo, ki slovenskemu kulturnemu človeku nazorno podaja račun o ustanovitvi, borbah, naporih, žrtvah in opravljenem delu te najvišje slovenske kulturne ustanove. Izredno zanimiv je zlasti tudi uvod, ki slika vso dolgoletno borbo slovenskega naroda pa dosego lastne univerze. Nič manj poučna pa niso poglavja, ki pripovedujejo, s kakšnimi nasprotji in s kakšnimi neverjetnimi materialnimi težavami se je morala boriti ta institucija za svoj obstanek in napredek. Človek, ki s premislekom in pozornostjo prouči to delo, se čudoma čudi, koliko dela je opravila univerza s takimi sredstvi in v tako kratki dobi svojega obstoja, najsi se to delo na zunaj ne pozna v takšni meri in vzlic temu, da je ta slovenska visoka šola nekaterim našim rojakom od vsega početka bila in je pravi trn v peti. Toda to je poglavje zase, o katerem se bomo pomenili, kadar pride čas za to.

Za danes je važno predvsem to, da je vprašanje univerz kakor vsako leto spet postalo aktualno. Kakor poročajo listi, se pripravljajo neki načrt, po katerem naj se univerze reorganizirajo tako, da se dosedanje tehnične fakultete odcepijo od univerz in zgrade kot samostojne visoke šole. Ako izhaja ta namera iz tendence varčevanja, je treba ugotoviti, da ni razumljiva, ker je izven vsakega dvoma, da bodo posebne tehnične šole veljale*državo vsaj za tretjino več, nego doslej, ko so bile

vkjučene v eno telo. Nadalje naj se ukine medicinska fakulteta v Ljubljani, ker je nepopolna in ker nekaterim našim zdravnikom materialno ne prija, da vzgaja naša država toliko zdravnikov. Ljubljanska univerza naj bi po tem načrtu imela samo tri fakultete: filozofsko, pravno in bogoslovno.

Da pa tudi za medicinsko fakulteto v Ljubljani, kakor za tehnično, ne more veljati razlog štednje, naj pokažejo te številke, ki so posnete po državnem proračunu za leto 1932-33:

Medicinska fakulteta ima stvarnih izdatkov	136.000 Din
Medicinska fakulteta v Zagrebu	2.271.000 „
Medicinska fakulteta v Beogradu	1.611.000 „
Tehnična fakulteta v Ljubljani	698.000 „
Tehnična fakulteta v Zagrebu	395.200 „
Tehnična fakulteta v Beogradu (z izrednim kreditom — anuiteto)	3.020.500 „

Kakor je razvidno, sta najboljše dotirani medicinska fakulteta v Zagrebu in tehnična fakulteta v Beogradu.

Zanimivi so nadalje upravni stroški celokupnih univerz, ki znašajo v Beogradu 2.000.000, v Zagrebu 2.007.000 in v Ljubljani 328.500 Din. Najemnin plačujejo te univerze: v Beogradu 889.8000, v Zagrebu univerza 1.272.000, Komercijalna visoka šola v Zagrebu 200.000 in univerza v Ljubljani 150.000 Din.

Kdor pozorno pretehta navedene številke, mora priznati, da bi odcepitev tehnične fakultete in ukinitve medicinske fakultete v Ljubljani iz razlogov varčevanja vsaj s stališča Slovenije ne bila umestna in potrebna. Ali bi bila izvršitev te reorganizacije potrebna in umestna s stališča slovenske kulturne ravnopravnosti, bomo govorili prihodnjič.

Makso Pirnat

(Za spomin.)

V začetku novembra lanskega leta mi je pisal iz bolnice za god in naj ga obiščem, češ, da se nama že nagiba dan. Šel sem in ga našel navidezno dosti dobrega, saj tožil mi ni, da bi bil posebno bolan. Šel sem drugič k njemu; oblečen je ležal na postelji, čital Tolstega »Vojno in mir«, ki sem mu jo bil dal poslati na njegovo prošnjo, in pil »kofé«, kakor je rekel. Še tretjič sem ga nekoliko pozneje videl zopet, ko se je peljal na Studenec, češ, da ga za »revmatizem« pošiljajo med »norce«. Tako se je šalil in okrog stoječi smo se smejali. Na letošnji praznik sv. treh kraljev je umrl potem v ljubljanski bolnici.

Z Maksom sva si bila bližnja rojaka, ki sva se večkrat obiskovala in prenočevala drug pri drugem. Poznal sem njegove starše: mati je bila mehka narava, a oče na zunaj bolj trd. Tustanjska graščina pri Moravčah, kjer je bil doma, leži nekoliko vzvišeno, a ob podnožju stoji »Frtrafova« gostilna, kjer sva dostikrat »moževala«. Tudi potovala sva skupaj peš kot dijaka od doma preko Novega mesta v Brežice in Čatež, obiskala sošolca Zevnika, od tam pa nazaj preko Krškega, da sva se nekaj dni mudila pri Mencingerjevih, kjer sva imela zopet sošolce.

Marsikaj sva doživela na tem potovanju. V Smartnem pri Litiji sem spoznal, kako nerazdružna pojma sta navadno pri nas petje in pitje, ko sva zašla v takšno družbo, ki naju ni izpustila od svojega »dela za narod«. Nekje pri Kostanjevici sva prosila v gostilnici prenočišča. Ker ni bilo drugod prostora, so nama postlali kar na gostilniški mizi

sredi sobe. Drugo jutro so prišli pivci in v naglici mislili, da imajo v hiši — mrliča!

Toliko kakor v dijaških letih nisva pozneje več občevala, čeprav sva se srečala na življenski poti še semtertja. Dasi oba slušatelja modroslovja in pozneje srednješolska učitelja, nisva študirala niti službovala skupaj, a tudi najina duševnost ni bila usmerjena enako. Profesor Pirnat se je posvetil slovenskemu jeziku in slovenski književnosti, kjer ga je prevzemala rodoljubna romantičnost. Ljubil je prekipevalne besede in navduševalni nastop. Enak je bil v pisani besedi, govoru in vedenju. Znal je iz malenkosti pričarati veliko podobo ter vžigati rodoljubje in časih celo že tudi rodoljubarstvo, ker je gledal v domačnosti skoro samo lepe in dobre strani. Njegovi spisi so glavno vtiski, življenjepisi, potopisi, kramljani o tem in onem, zlasti mu je bila pri srcu rojstna Moravska dolina in Sorško polje. Rad je nastopal kot ljudski govornik, kjer je ljubil sanjavo in zadovoljstvo romantične domačnosti.

Profesor Pirnat je nosil s seboj življenski križ, ki si ga ni bil naložil izključno sam. V drugih prilikah bi bil najbrže drugačen, ko bi ga ne bila tiščala k tlom neka dedna mōra. Zgodaj so mu odrekli živci, ki mu niso pripustili dovolj vlade nad seboj, in lotila se ga je duševna potrtost. Ni mu bilo dano, da bi se bil umiril in ustalil. Nikjer ni bil doma in povsod. Sedaj so sklenjeni njegovi življenski računi pri Sv. Križu v Ljubljani, dasi mi je dejal, da si namerava napraviti nagrobnik v podobi kmečkega znamenja na domačem pokopališču v Moravčah pri svojih starših. Tudi se mi je izjavil proti nagrobnim govorom, češ, naj se rajši to napiše; zato pa mu v zmislu njegove želje poklanjam te spominske vrstice kot rojaku in prijatelju...

A-a.

NAŠIM CENJENIM NAROČNIKOM! Ob prehodu v novo leto moramo vedeti, koga lahko štejemo med svoje redne naročnike-plačnike. Želimo, da velja to za vse dosedanje prejemnike lista. Potruditi se hočemo, da list po notranji in zunanji plati dvignemo. Število naših sotrudnikov in prijateljev raste. Prilagamo položnice vsem prejemnikom z nepravilno naročnino in jih vljudno prosimo, da se jih zanesljivo poslužijo. Kjer položnice nismo priložili, tam bota mesec pobiral naročnino naš inkasant.

DEJSTVA IN DOGODKI

Vzgojna posvetovalnica

Šola in Dom v Ljubljani opozarja vnovič, da je otvorila za svoje člene brezplačno vzgojno posvetovalnico, kjer dobe svete o vseh vprašanih vzgojstva in šolstva.

Posvetovalnica je odprta v Pražakovi ulici št. 8/1. nadstr. od ponedeljskih in četrtekkih od 10½ do 12. ure. Društvo »Šola in Dom« je imelo doslej sestanke v Brežicah, Krškem, Trbovljah, Ptuj, Sp. Šiški, Mostah in na Prulah. Izvolili so se pripravljalni odbori, da se osnujejo podobna društva, oziroma da se nabirajo člani za ljubljansko društvo. V mnogih drugih krajih se pripravljajo sestanki. Posvetovalnica za osnovne, meščanske in učiteljske šole se otvori s 16. t. m. v Frančiškanski ulici 6. prvo nadstropje, desno. Odprta je ob ponedeljskih od 8. do 10. ure. V obeh posvetovalnicah se sprejemajo novi člani.

Vsem, ki vam je obstoj neodvisnega, odločno našega, notranji naši koncentraciji služčega lista pri srcu, podprite nas z rednim plačevanjem naročnine!

GOSPODARSTVO

Okrožni urad za zavarovanje delavcev v decembru 1932

Povprečnina	moških	ženskih	skupaj
Članov	45.965 (—5 805)	28.250 (—1 631)	74.215 (—7.436)
Bolnikov	907 (—351)	593 (166)	1.500 (—517)
Odstotek bolnikov	1.97% (—0.46)	2.10% (—0.44)	2.02% (—0.45)
Povprečna dnevna zavarovana mezda Din	26.70 (—1.70)	18.14 (—1.48)	23.44 (—1.75)
Celokupna dnevna zavarovana mezda Din	1.227.091 60 (—243.262 —)	512.378 — (—73.782 80)	1.739.469 60 (—317.034 80)

Številke v oklepajih () pomenijo prirast »+« oziroma »—« od lanskega leta, t. j. od dec. 1932.

Juš Kozak: Celica

Tiskovna zadruga je izdala kot peti zvezek Slovenskih poti »Celico« Juša Kozaka. »Celica« je ena izmed tistih novejših slovenskih knjig, ki jih človek bere ne samo iz dolžnosti, ampak z resničnim navdušenjem. Knjiga je globoka, ne fabulira, ampak nam neprestano razodeva notranje, edino resnično življenje človekovo, nam na najlepših mestih opisuje trenutke, ki dajejo človeku enotnost in značajnost. Naj v ilustracijo citiramo nekaj vrstic:

»Tedad se je zgodilo, česar nisem pozneje nikoli več doživel. Še sem vedel, da ležim na zemlji, toda bilo mi je, kakor da se razkrajam. Gledal sem mecesne, videl vas tam spodaj, vrhove naokoli, razložil skale pod sabo in vendar ni bilo več mene. Tudi časa ni bilo, ne davnine ne prihodnjih dni, kakor da so se veki prelili v bleščečo svetlobo. Tisti hip sem občutil, da sta se odprla nebo in zemlja. Strašna sila je strujala skozi vse stvore, gnala sokove v mesesnov vrh, šla skozi mene, grmadila skale, zidala vas in cerkev, plamtela skozi svetove, presnavljala in sproščala snov, utripala v srcih, spočnjala misel za dan in za vek. Zase in za vsako gledano stvar sem občutil, kako je ni bilo, kako je in je ne bo.

Minila je sekunda, morda dve, nato se je očem vse zaprlo...

Nisem zrl večne harmonije, ni me prešinila večna ljubezen, nisem okusil večne dobrote, nisem iztrpljen zaslutil večne milosti in radosti od nje, nisem gledal stvarnika nebes in zemlje — doživel sem stvarjenje, ki je vsak hip in je večno.

Umetniška čistost je le na redkih krajih skaljena. V celoti je knjiga tako lepa, da bo trajna vez za nas vse.

M. B.

Kakor prejšnje mesece, tako je zlasti v decembru tempo gospodarske krize znatno nazadoval. Enotni padec števila zavarovanih delavcev je znašal:

meseca	junija	15.736
	julija	16.625
	avgusta	18.251 (maksimum!)
	septembra	17.687
	oktobra	14.641
	novembra	10.407
	decembra	7.436

Pojenjavanje gospodarske krize tekem meseca decembra pojasnjuje sledeča tabela padcev števila zavarovanih delavcev.

Datum.	Padec zavarovancev napram letu	
	1981	1990
1. XII.	9.712	20.735
15. XII.	7.648	19.765
31. XII.	5.602	16.401

Od sredine oktobra 1932 pa do konca decembra se je gibalo število zavarovanih delavcev na isti višini kot leta 1923, t. j. ob začetku naše prve povojne krize, povzročene po deflaciji, oziroma stabilizaciji naše valute.

Zdravstvene razmere zavarovanega delavstva so bile v decembru skoraj nespremenjene. Padec števila bolnikov ima svoj vzrok v manjšem članstvu in padec odstotkov bolnikov pa zlasti v skrajšanju podporne dobe bolnikov in porodnic.

Istotako je oslabele nazadovanje delavskih plač. Padec povprečne dnevne zavarovane mezde, katere odgovarja približno faktičnemu dnevnemu zaslužku povprečnega delavca, je znašal napram prejšnjemu letu:

meseca	junija	Din 1.84
	julija	2.20
	avgusta	2.41
	septembra	2.42 (maksimum!)
	oktobra	2.30
	novembra	2.01
	decembra	1.75
meseca	junija	Din 1.84

Opozorilo naročnikom.
V večjih krajih, tam kjer nismo priložili tej številki položnico, bo januarja pobiral naročnino naš inkasant.

»Slovenija« nima namena ustanovljati politično skupino ali delati propagando za kak politično-strankarski program — niti odkrito niti prikrito. Njen namen je: z vidika naših dognanih narodnih interesov in prave demokracije ter duhovne strpljivosti motriti naše javno življenje in se boriti proti zlorabi in izdajstvu idealov in načel, ki jih proglašamo kot vodilna in bi nam tudi morali biti vodilna. Kdor je mnenja, da nam je tak vsestransko neodvisen, strankarsko nevtralen list potreben, in kdor želi, da se list zunanje in vsebinsko dvigne, ga vljudno vabimo, da nas gmotno podpre s tem, da postane naš redni naročnik-plačnik.

Vsem, ki Vam je obstoj neodvisnega, odločno našega, notranji naši koncentraciji služečega lista pri srečju, podprite nas z rednim plačevanjem naročnine!

Cecilija Bricelj

prodaja in poprava
damskih slamnikov
in klobukov

Stojnica Vodnikov trg
Ljubljana, Križevniška ul. 2

SLOVSTVO

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(19. nadaljevanje.)

Oktober 1800. leta je Fouché predložil prvemu konzulu knjižico njegovega brata Josipa: »Vzporedba med Cezarjem, Cromwellom in Bonapartom.« Josip je prav za prav hotel uslužiti Napoleonu; toda govoriti o takih »vzporedbah« je prav tako, kakor o vrvi v hiši obešenega. Josip je bil zategadelj poslan v častno prežnanstvo, za poslanca v Španijo. Zapredek se sicer komaj še drži metulja, a vendar se ga še drži.

Sicer je pa postalo vsem jasno, kam gre stvar; ko je bilo 16. termidorja, 4. avgusta 1802. leta z odlokom senata, osnovanem na ljudskem sklepu več kot treh milijonov glasov, razglašeno dosmrtno konzulstvo. Predsednik senata je naznanil ta odlok prvemu konzulu slovesno v tuilejskem dvorcu.

»Senatorji«, je odgovoril Bonaparte, »življenje državljana pripada domovini. Francoski narod želi, da mu posvetim vse svoje življenje... Poslušen sem... Z mojim trudom in vašo pomočjo, z zaupanjem in po volji te velike dežele bo zavarovana svoboda, enakost in blaginja Francozov pred muhami usode in nezanesljivostmi bodočnosti... Najboljši izmed narodov bo tudi najsrečnejši, kakor prav tako zasluži, da s svojo srečo pomaga sreči Evrope. Potolažen v spoznanju, da sem bil pozvan od volje Tistega, od katerega izhaja vse, — da obnovim na zemlji pravičnost, red in enakost, bom poslušal brez obžalovanja in brez nepokoja zaradi sodbe potomstva, ko udari moja smrtna ura.«¹¹

»Poklican sem po volji Tistega, od katerega izhaja vse«, to se pravi: »Poklican me je Bog, od Boga sem izvoljen, maziljen.«

Tak je torej konec te revolucije, ki se je začela s takšnim, skoraj splošnim vzletom ljubezni do svobode in domovine! so se razburjali ne samo skrajni jakobinci, ampak tudi zmerni republikanci. »Toliko krvi, prelite na bojiščih, toliko razrušene blaginje, toliko dragocenih žrtev nas je privedlo do zamene enega kralja za drugega in kraljevske družine, ki je vladala nad Francijo skozi stoletja, za družino, še pred desetimi leti nikomur poznano, ki se je mogla ob začetku revolucije komaj šteti za francosko. Kaj smo res padli tako nizko, da moramo iskati rešitve v despotizmu in se izročiti brezpogojno tem Bonapartom?«¹²

Tisti čas so se pa Bonaparti že pripravili za bodoče prestolno nasledje. Ko se mu je Ludovik odpovedal za svojega maloletnega sina, je bil Josip, ki se je vrnil iz prežnanstva, ogorčen, da so ga hoteli obiti, in je govoril v senatu zelo nepristojno: preklinjal je častiljubje prvega konzula in mu želel smrti, ki bi bila sreča za rodbino Bonapartov in za Francijo.¹³

Bratje samo motijo, zato pa spet pomagajo sovražniki: ubijalci Bonaparta uglašajo pot Napoleonu.

V začetku leta 1804 so zaprli v Parizu štirideset zarotnikov, ki so snovali naklepe zoper življenje prvega konzula; po večini so bili to najemniki angleške vlade; med njimi je bil tudi George Cadoudal, bretonski »chouan«, in dva generala, Pichegru in Moreau. Domnevali so — napačno, kakor je bilo pozneje nepobitno dokazano, — da se je zarote udeležil in celo nekaj časa prebival v Parizu vojvoda Enghienški, Ludovik Bourbon Condé, eden poslednjih postranskih potomcev stare francoske kraljevske rodovine, ki je živel takrat v mestecu Ettenheimu v obmejni grofiji Badenski, nedaleč od Rena in francoske meje.

15. marca je prestopila četa francoskih orožnikov nati-homa mejo, preplazila se je v Ettenheim, prijela vojvodo in ga odvedla v Pariz v vincennes-ko trdnjavo. Tu so ga ustrelili 21. marca ob dveh po polnoči v trdnjavskem rovu, po obsodbi vojnega sodišča. Sodišče je bila navadna komedija, dejansko obsodbo je izrekel Bonaparte.

Enghienova nedolžnost je bila tako očitna, da so tudi podtaknjeni sodniki prosili za njegovo pomilostitev. Je li vedel Bonaparte, da je vojvoda nedolžen? V vsakem primeru je mogel vedeti.

»Vrnili smo se k strahotam 93. leta; prav ta roka, ki nas je izvela iz njih, nas zopet pogreza vanje,« pravi grof Ségur. »Bil sem uničen. Prej sem se ponašal z velikim človekom, ki sem mu služil, a zdaj...«¹⁴ Nima dovolj poguma, da bi končal: »Zdaj je stopil na mesto junaka hudodelnik.«

Zakaj je Bonaparte umoril Enghiena?

»Ti ljudje so hoteli umoriti v moji osebi revolucijo. Moral sem jo braniti, pokazal sem, česa je sposobna.« — »Za vedno sem zavezal jezike jakobincem in rojalistom.«¹⁵

»Ne, ni jih zavezal, in volčič naj bi se raje ne spominjal volčice-revolucije, ki jo je zadavil.«

»Ali sem pes, ka-li, ki ga sme ubiti na ulici vsak mimogredoč?«¹⁶ — Imel sem naravno pravico samoobrane. Od vseh strani so me napadali in vsak trenutek... puške vetrenjače, peklenski stroji, zarote, pasti vseh vrst... Nazadnje sem se utrudil in okoristil s priliko, da sem vrget teror nazaj v London... Vojna za vojno... kri za kri... — Moja kri vendar tudi ni blato.«¹⁷

Morda bi bilo vse tako, če bi Enghienški vojvoda ne bil nedolžen in če bi Bonaparte ne bil tega prav za trdno vedel.

¹¹ Lacour-Gayet, 153.

¹² Miot de Melito, II. 163.

¹³ Ibid., II. 170.

¹⁴ Ségur, II. 274.

¹⁵ Remusat, I. 337, 390.

¹⁶ Ségur, II. 252.

¹⁷ Mémor., IV. 368, 264.

Tri dni pred smrtjo, že v smrtnih težavah, je zahteval zapečateni ovitek z oporoko, ga odprl, natihoma nekaj dodal, zopet zapečatil in oddal. Tole je dostavil: »Ukazal sem zapreti in obsoditi vojvodo Enghienškega, ker je bilo to potrebno za varnost, blaginjo in čast francoskega naroda v tistem času, ko je vzdrževal grof d'Artois, po lastnem priznanju, šestdeset morilcev v Parizu. V podobnih razmerah bi vnovič prav tako storil.«¹⁸

Zopet bi vse to morda bilo tako, če bi on ne bil za trdno vedel, da vojvoda Enghienški ni bil med morilci.

»Ne glede na njegovo zatiranje sem prepričan, da ga je pekla vest. Mučen spomin ga je napotil, da je dodal te besede oporoki«, pravi kancelar Pasquier, ki je dobro poznal Napoleona in bil bližnja priča te stvari.¹⁹ Bržkone tudi je tako: Ta muka ga je grizla vse življenje; z njo je tudi umrl.

Bolj preprosto in bolje govori o tem lord Holland, resničen prijatelj Napoleonov: »Treba je priznati, da je kriv tega hudodelstva; nobena stvar ga ne more opravičiti: ostalo bo večer madež na njegovem spominu.«²⁰

Angleži so bili lahko zadovoljni: kri je omadeževala belo oblačilo junakovo; v njegovo hišo so se splazile Evmenide, in bolj strašno bo njihovo bodalo, nego vsa bodala morilcev.

Toda zgodilo se je: vincenneski rov, kjer je bil ustreljen nedolžni potomec Bourbonov, je meja med starim in novim redom, prerez popkovine, ki je vezala novorojenega cazarja s kraljevsko oblastjo. Enghienovo truplo je za Bonaparta stopnja na cesarski prestol: Enghienova kri je zanj cesarski škrlat.

»Veliki mož, dovršite svoje delo, napravite ga nesmrtno«, prosi senat prvega konzula za prevzem vrhovne oblasti dne 28. marca, teden dni po usmrtitvi vojvode.²¹ Toda Bonapartu se dozdevajo te besede še vedno premalo jasne in preveč sramežljive. »Vi mislite, da bi bilo dobro, spremeniti nekatere naše naprave, da za vselej utrdimo zmagovalne svobode in enakosti. Prosim vas, da izrazite svoje misli do kraja«, piše senatu. — »Največja blaginja Francije zahteva, da se poveri vlada republike Napoleonu Bonapartu, nasledstvenemu cesarju«, odgovarja senat.²²

Zapredek je razdejan — metulj je vzletel.

18. maja 1804. leta se je peljala dolga vrsta voz v varstvu oklopniške konjice v St. Cloud. Bilo je ob petih zvečer — prav ob tisti uri, ko je 19. brumaire-a Muratova grenadirska kolona razglašala z bajoneti Zbor petih sto. Senatorji so šli v prav tisto sobo, kjer si je prav tistega 19. brumaire-a general Bonaparte, ko so ga pravkar prinesli grenadirji na rokah iz jakobinskega pekla, v besnosti razpraskal do krvi izpuščaj od toulonskih garij na svojem čelu in kjer je jecljal brez zveze Sieyèsu — homunkulu, ki se je grel pri peči: »General, razglasiti me hočejo izven zakona!«

»Vladar!... Vaše veličanstvo!« se je obrnil na prvega konzula v imenu senata včerašnji njegov tovariš, drugi konzul Combacérès. »V tem trenutku razglašam senat Napoleona Bonaparta za cesarja Francozov.«

Naj živi cesar! so se zaslišali klici in ploskanje iz vrst senatorjev, ki pa so bili precej šibki, kakor se spominja očividec. »Cesar je odgovoril trdno in glasno. Vsi so bili videti zmedeni, razen njega... Mnogoteri, še ne privajeni, so se motili in ga nagovarjali zdaj »državljan prvi konzul«, zdaj »cesar« in »vaše veličanstvo«. Ves obred je trajal četrte ure... Ko sem se vračal v Pariz, sem videl po cesti prerivajoče se ljudstvo. Topovski strelji in velika množica voz so privabili mnogo radovednežev. Toda zvečer ni bilo ne svečanosti, ne razsvetljav. Videti je bilo, da množica ni vedela, kaj se je zgodilo, ali pa je kljub temu ostala ravnodušna.«²³

Napoleon se je spočetkoma mislil kronati v Achenu, starodavni stolici Karolingovske rodovine. »Pariz«, je rad pravil, »je čir Francije; Parižani so nehvaležni in lahkomisljeni; obsipajo me z najgnusnejšimi zasramovanjem.«²⁴ V takem trenutku je bil pripravljen, odreči se srcu Francije: čuti se ne več za francoskega, temveč za svetovnega vladarja.

Papež Pij VII. je bil pripravljen, priti v Pariz, da krona cesarja: usluga za uslugo — za konkordat kronanje.

»Želel bi, da se ta stvar izvrši, zaradi blagra, ki ga bo imela od tega vera, cerkev in država«, je pisal poslanec Caprara iz Pariza v Vatikan.²⁵

¹⁸ Ibid., IV. 641.

¹⁹ Pasquier, I. 196.

²⁰ Holland, 169.

²¹ Ségur, II. 281.

²² Lacour-Gayet, 167.

²³ Miot de Melito, II. 184—185.

²⁴ Masson, Le Sacre de N., 3.

²⁵ Ibid. 88.

Edino veselje - dobra knjiga
KNJIŽNE ZBIRKE
JUGOSLOVANSKE
KNJIGARNE

Vam nudijo, kar si želite / krasno knjižnico za mal denar / kvalitetno izbiro / sodobno opremo / nizko ceno / mesečno plačevanje

Krasen prospekt v bakrotisku na 16 straneh Vam na željo pošlje takoj in

zastonj

JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA / LJUBLJANA